

Ophef 2017/4

Nieuwe boeken

Wilken Veen

Gerard Dekker, *Verlicht geloof. Geloven in de geest van Dietrich Bonhoeffer*, Utrecht: Kok 2017, 96 pag., €13,50. ISBN 978 90 435 2838 2.

Deze eerste boekbespreking is helaas tegelijk een klein in memoriam. Op maandag 27 november overleed Prof. dr. Gerard Dekker op 86-jarige leeftijd. Gerard Dekker was een van de bekendste godsdienstsociologen van ons land. Van 1970 tot zijn emeritaat in 1996 was hij als hoogleraar godsdienstsociologie verbonden aan de Vrije Universiteit. Van huis uit gereformeerd volgde hij de veranderingen van zijn kerk op de voet en was die meestal een aantal stappen vooruit. Hij zag die kerk geleidelijk aan zijn dogmatische veren verliezen. Hij noemde dat met de titel van een van zijn bekendste boeken een “stille revolutie”. In de PKN zag hij weinig en zegde zelfs zijn lidmaatschap op, want hij voorspelde, dat het een kleurloze ‘middenkerk’ zou worden, die met pappen en nathouden zou proberen het instituut in stand te houden. Ik durf niet te beweren dat hij daarin ongelijk had. Maar zijn heftige reactie liet ook zien, dat hij in veel opzichten ‘gereformeerd’ was gebleven en dus principieel. Als je het ergens niet mee eens bent, dan stap je op en laat ook publiekelijk weten, waarom je opstapt. Na zijn emeritaat is hij zich intensief met theologie bezig gaan houden en in het bijzonder met de theologie van Bonhoeffer. Hij werd lid van het Bonhoeffer-werkgezelschap en schreef vier boekjes over Bonhoeffer, waarvan het hierboven genoemde de laatste was (eerdere publicaties: *Het zout der aarde. Bonhoeffers visie op de kerk*, 2002, *De kerk lost niets op. Bonhoeffer over de relatie tussen kerk en wereld*, 2006 en *Leren geloven met Bonhoeffer. Teksten en commentaar*, 2010). Daarnaast stelde hij nog een dagboek samen (in 2011) met voor elke dag een tekst van Bonhoeffer en bij elke maand een tekst van Gerard Dekker, waarin hij het thema van die maand toelicht (*Dietrich Bonhoeffer, een thematisch dagboek*, 2011). Hoewel hij binnen het werkgezelschap ook het gesprek met evangelicale en reformatorische Bonhoeffer-aanhangers graag en met enthousiasme aanging, was hij volstrekt overtuigd van zijn eigen Bonhoeffer-interpretatie, die hij tegen mij uitdrukte met de, binnen het werkgezelschap wat provocerende, stelling: “Bonhoeffer was toch gewoon vrijzinnig”. Over die stelling valt heel wat te zeggen en ook wel iets tegenin te brengen, maar ik begreep hem (en steunde Gerard daarin) als een verzet tegen de manier, waarop (vooral Amerikaanse) evangelicalen Bonhoeffer plegen te annexeren en neer te zetten als vrome geloofsheld. Vrijdag 24 november, drie dagen voor zijn dood, werd in Leusden de door Gerard Dekker en Gerard den Hertog in het Nederlands vertaalde Bonhoeffer-biografie van Ferdinand Schlingensiepen gepresenteerd. Gerard kon daar niet meer bij zijn, geveld door een zeer ernstige virale longontsteking werd hij toen al in een kunstmatig coma gehouden. Hij vond de vertaling van die biografie zo belangrijk, juist om tegenwicht te bieden aan bijvoorbeeld de biografie van Eric Metaxas, de meest uitgesproken vertegenwoordiger van de genoemde evangelicale Bonhoeffer-uitleggers. Omdat ik jullie niet wil overvoeren met besprekingen van Bonhoeffer-boeken – waartoe ik toch al behoorlijk de neiging heb – zal ik dat boek niet bespreken in deze rubriek, maar wil hem hier wel noemen: Ferdinand Schlingensiepen, *Dietrich Bonhoeffer 1906-1945. Een biografie*, Utrecht: Kok 2017).

Het laatste boekje over Bonhoeffer heeft Gerard Dekker gelukkig nog zelf kunnen introduceren op de najaarsvergadering van ons werkgezelschap. Hij zei daar al met grote zekerheid (hij was toen nog helemaal niet ziek) dat dit zijn laatste boekje zou zijn. Het heeft iets van een testament. “Er staat niets nieuws in”, schreef de Trouw-recensent in zijn onwetendheid. Nee, natuurlijk niet, het was ook niet de bedoeling om iets nieuws over Bonhoeffer te schrijven, maar om nog een keer de kern samen te vatten van wat hij van Bonhoeffer geleerd had en zou willen dat we allemaal van Bonhoeffer zouden leren. Veelbetekenend zijn de twee citaten van Bonhoeffer die hij liet afdrukken op de omslagflappen van het boek. “Christen-zijn betekent niet op een bepaalde manier religieus zijn, op grond van een of andere methodiek iets van zichzelf maken (een zondaar, een boeteling of een heilige), maar het betekent mens-zijn” en “Als u het onvergankelijke wilt, houdt u dan aan het vergankelijke; als u het eeuwige wilt, houdt u dan aan het tijdelijke; als u God wilt, houdt u dan aan de wereld.”. Zo geloven in de geest van Bonhoeffer noemt Dekker “verlicht geloven”. Aan het eind van zijn boekje noemt hij wat volgens hem de voornaamste kenmerken zijn van een verlicht geloof. Ik laat de toelichting weg, maar noem die kenmerken: 1) Geloven is niet het aanhangen van een godsdienstig systeem; geloven is leven. 2) In het geloof gaat het niet om ons persoonlijk heil; 3) Het geloof is gericht op dit leven en op deze werkelijkheid; 4) In het geloof zullen mensen leven alsof er geen God bestaat; 5) Geloven is het doen van Gods wil; 6) In meditatie, gebed en bijbellezen kan ons duidelijk worden wat God nu van ons wil; 7) Geloven is leven in vrijheid en verantwoordelijkheid; 8) Geloven is leven voor de ander; 9) Geloven is op de toekomst gericht; 10) Geloven is positief in het leven staan. Ik kan daar alleen maar amen op zeggen, als stel ik vast: de kerk komt in deze tien kenmerken niet voor. Dat klopt, want de kerk lost niets op, zou Gerard waarschijnlijk zeggen. Ik heb de strijd nog niet opgegeven, behalve een verlicht geloof gaat het mij ook om een verlichte kerk, kortom om het “project Bonhoeffer”. In mijn bezigzijn daarmee is Gerard Dekker altijd een trouwe bondgenoot geweest. Zijn gedachtenis zij ons tot zegen.